

BUITEN

19^e JAARGANG N°. 8

ZATERDAG 21 FEBRUARI 1925.

Foto ir. M. Elion.

DE OUDE DELFT TE DELFT IN DEN WINTER.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE ANGST, DIE DOODT (8), DOOR A. M. CHISHOLM. BLZ.	86
PALEIZEN EN KASTEELLEN OM PARIJS, (VERVOLG) DOOR	
RO VAN OVEN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 88—91
SPOKEN, DOOR HESSEL VISSER	BLZ. 89
VOOR HET BEHOUD VAN LIMBURG'S OUDST KASTEEL,	
DOOR A. J. A. FLAMENT, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 92
DE OUDE DELFT TE DELFT, DOOR IR. M. ELION,	
GEÏLLUSTREERD	BLZ. 85, 92—93
IN DE PINCIO TE ROME, DOOR H. L. DE HOOG, GEÏLL. BLZ.	94
DE CALIFORNISCHE MISSIONS, DOOR F. S. BOSMAN,	
GEÏLLUSTREERD	BLZ. 95—96
DE BILTSCHER GRIJFT ACHTER DE BUITENPLAATS	
VOLLENHOVEN IN WINTERKLEED, ILLUSTRATIE . BLZ.	96
ALS DE VRIJHEID WENKT (8), DOOR H. E. KUYLMAN	96

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE ANGST, DIE DOODT

8) door A. M. CHISHOLM.

EEN nieuwe bliksemstraal toonde hem het gelaat van Moira Arran. Zij leunde ver over den rand der boot en hielp hem bij zijn pogingen om de boot boven water te houden. Haar hoed was verdwenen en haar haar, uit de haarspelden gerukt, golfde op haar rug. Haar bewegelijke mond stond strak en haar wenkbrauwen waren gefronsd. Spanning, strijdust en vastberadenheid stonden op haar gezicht te lezen — maar er was geen angst. Zoo bleven zij daar hulpeloos liggen, toen kwam duim voor duim de romp van het schip overeind, tot de wind, die een oogenblik was gaan liggen, weer op hen aanviel. Maar dezen keer werd de *Choctaw* niet overrompeld. Met een sprong als een renpaard, dat plotseling door de sporen wordt geraakt, schoot de boot vooruit, sissend door de deinende golven, zonder naar het stuur te luisteren, maar ongedeed door den strijd met water en wind. „Zal ik het stuur overnemen?” schreeuwde Jerry en de storm rukte de woorden van zijn lippen en wierp ze als onsamenvangende, zwakke geluiden lijwaarts. „U zou het niet kunnen — ze is dol,” kwam het zwakjes naar hem terug. „Ze luistert niet naar het roer.” Eensklaps voelde hij de hand van het meisje op zijn arm. Zij leunde voorover en schreeuwde hem toe: „De Maskinonge zandbanken! Recht voor ons! Wij zullen aan bakboord moeten wenden.” Hij kon even een lijn van spuitend, woelig water onderscheiden. Het meisje kende de baai zelfs in het duister. „Ik zal het probeeren!” schreeuwde hij terug. „Laat haar schieten als ik het voorzeil bijvier.” Hij vierde het zeil. Op hetzelfde oogenblik legde het meisje het roer aan lij. Door den schok van het achterzeil kwam de *Choctaw* een oogenblik overeind, schoot in de windrichting en er weer uit met een gekletter der zeilen, en voer verder in tegen-gestelde richting. „Mooi gedaan!” riep Jerry goedkeurend.

„Ik geloof dat het 't beste is, wanneer wij haar zoo gauw mogelijk naar een veilige schuilplaats trachten te brengen.” „Het is zoo moeilijk in het duister de heele kust. Maar wij zullen Er zijn hier zandbanken langs de heele kust. Maar wij zullen misschien Half Moon Eiland kunnen bereiken.” „U kent de baai en wat u zegt zal gebeuren.” „Ik wil niet graag de boot riskeeren tusschen de riffen vóór ons. Wij zouden op iets kunnen stooten. Ik vind het 't best dat wij naar het eiland trachten te komen.” „Best,” zei Jerry. „Ik — Pas op! Boot vóór ons! Over het roer!” Het plotselinge van het bevel verwarde haar. Een oogenblik weifelde zij. Jerry greep het roer en de boeg ging juist op tijd opzij. Vlak voor hen voer een donkere romp tegen den wind in. Er vertoonde zich geen enkel licht aan boord. Het schip verscheen als een spook. De voortvliegende *Choctaw* voer juist langs, onder het achterschip door. Een oogenblik roken zij een sterke lucht van gas en olie en hoorden het regelmatig hijgen van de uitlaat. Toen was de boot in de duisternis verdwenen. „Die verwenschte idioten!” riep Jerry woedend uit, terwijl hij de *Choctaw* weer in den koers bracht, „geen licht — in zulk een nacht! Zou u kunnen zeggen wat het voor een boot was?” „Niet met zekerheid, maar ik denk dat het de *Banshee* is geweest. Als u voor u uitkijkt, kunt u een licht zien. Dat is een lantaarn op Half Moon en die zegt dat de *Banshee* verwacht wordt. Wij zullen daarheen sturen als wij omgekeerd zijn.” Toen zij gekeerd waren, lag het licht bijna vlak voor hen; het bleek een prachtig baken te zijn. Zoowel Jerry als Moira waren tot op de huid nat geworden en rilden, want de wind was nu koud. Hij had Moira in zijn jas gewikkeld en trachtte haar nu vergeefs met zijn lichaam tegen het opspattende schuim te beschermen. „Let niet op mij. Ik ben *all right*,” sprak zij. „Maar u moet half bevroren zijn.” „O, ik voel mij best,” zei Jerry. „Over een half uur zullen wij bij de kachel zitten te praten over onze avonturen.” Zij naderden snel het licht, toen het plotseling verdween. Daarna stuurde Moira blindelings, op goed geluk. Uit de duisternis vóór hen doemde een zwartere lijn op. „Dat is het,” sprak zij. „Dat is het eiland. Wij zullen dadelijk in kalmer water zijn.” Terwijl zij sprak, werd de *Choctaw* door een golf hoog opgetild. Er was een schok, toen zij weer neerviel, en het middenzwaard sprong omhoog. Zij voeren over de een of andere vaste stof, die aan hun bodem kleefde, zoodat zij in de holte tusschen twee golven raakten en een uil vingen. Een golf brak precies boven hen en vulde half den boeg. Een tweede golf voltooide het werk en deed in een oogwenk de boot onderloopen.

TIENDE HOOFDSTUK.

Toen de eerste golf binnenboord brak, bukte Jerry zich en wierp de ballast overboord. De last verdween, terwijl de boeg vol liep. De *Choctaw* ging opzij liggen, het druipnatte zeil in het water hield haar omlaag, maar haar stuurboord-dolboord stak boven de golven uit. Zij was drijvend gebleven en kon haar bemanning blijven dragen. Jerry zag Moira in het water naast zich, pogingen doende om haar japon vrij te krijgen, die aan een klamp was blijven haken. Hij scheurde het weefsel los en bevrijdde haar. Hij sloeg zijn arm om haar heen, greep het dolboord met zijn vrije hand en hield haar vast. „Ik ben *all right*,” sprak zij, „ik kan mij wel redden.” Niettemin had zij een gevoel van veiligheid in de kracht van den arm, die haar omvat hield. „Kom, kom,” zei Jerry, „de kust is nu niet zoo ver meer af.” Zij schenen langs het benedeneinde van het eiland te drijven. Reeds waren de golven niet meer zoo hoog en de stem van den storm scheen van het water achter hen te komen. „Wij hebben het nog gelukkig getroffen,” zei Jerry. „Wij hadden een mijl verder in zee op een stuk hout kunnen stooten. Van hier af kunnen wij naar het eiland zwemmen en wij moesten het nu maar doen als ge u ertoe in staat gevoelt.” „Best, dan zal ik mijn rok uittrekken.” „Niet noodig, leg alleen maar uw hand op mijn schouder.” „Ik wil in staat zijn voor mijzelf te zorgen.” „Trek dan ook uw schoenen uit.” Hij hield haar vast, terwijl zij het druipnatte kleedingstuk losmaakte; nam het van haar aan en maakte er een pak van met zijn en haar schoenen. Hij bond dit met een eind touw aan zijn schouders vast. „In den regel,” zei hij, „doet men beter op het schip te blijven. De meeste gevallen van verdrinken komen door het verlaten van de boot. Toch geloof ik dat wij zonder ongelukken het strand zullen kunnen bereiken. Als u gereed zijt, ben ik het ook.” Zij verlieten den drijvenden romp en begonnen naast elkaar te zwemmen. Het water was warmer dan de wind en verkies-

lijker, boven de stroomen van schuim vóór zij kapsijsden. Jerry zwom langzaam, zijn vaart regelend naar die van zijn gezellin. Weldra bereikten zij ondiep water bij het benedeneinde van het eiland. Hier struikelde zij pijnlijk voort over ronde, glibberige steenen. Hij tilde haar op in zijn armen en waadde aan land over den glibberigen grond. Toen hij haar weer neerzette, bedankte zij hem luchtig alsof hij haar had geholpen bij het uitstappen van een auto. Hij wrong het water uit haar rok, overhandigde hem haar met haar schoenen; ging met zijn rug naar haar toe zitten en reeg zijn eigen schoenen. ☞ Toen zij zich aan land in beweging zetten, scheen al haar kracht uit haar beenen te stroomen. Zij wankelde en hij ving haar op. „Ik — ik weet niet wat mij scheelt,” sprak zij ontstemd. „Het is de reactie. Te veel inspanning geweest. Doet u tuimelen nu de spanning voorbij is. In een minuut bent u weer in orde. Leun maar tegen mij.” Hij sloeg zijn arm om haar heen en trok haar naar zich toe. In de beweging was geen spoor van een liefkoozing. Het was even zakelijk alsof hij iets levenloos steunde, dat op het punt stond te vallen. Hij hield haar zoo vast, plaatste zijn lichaam tusschen haar en den wind, tot de tijdelijke zwakte voorbij was. ☞ In het duister rondscharrelend over het ruwe strand, kwamen zij om het benedeneinde van het eiland en op een beschutte plek. De kleine haven werd nauwelijks aangeraakt door den storm. Ze was zoo zwart en bijna zoo rustig als een plas inkt, maar halverwege het strand weerkaatste de oppervlakte lichten, blijkbaar die van de *Banshee*, welke naast den steiger lag. Er was ook licht in het huis. „Het was dus de *Banshee*,” zei Moira. ☞ Na enkele minuten bereikten zij den steiger. „Misschien zijn ze allemaal thuis,” zei Jerry, terwijl hij op de pier stapte. „Wij konden wel eens gaan vertellen dat wij hier zijn.” Door de kajuit kijkend in de verlichte ruimte, kon hij drie mannen zien. In een van hen herkende hij Con Brennan. De gezichten der anderen kon hij niet zien; maar een van hen was, te oordeelen naar de kleur van zijn haar, blijkbaar ook een der broeders, en de rug van den derde kwam hem ietwat bekend voor. ☞ „Hallo, hallo daar!” riep hij uit. Het stemmengemompel zweeg. Jerry riep nogmaals en als antwoord stapte Finn Brennan op het achterdek. Hij staarde naar Jerry, wiens gelaat maar gedeeltelijk door het licht was beschenen. „Con!” schreeuwde hij, op den steiger springend. Als een luipaard vloog hij op Jerry toe. ☞ Nu was Jerry gewoonlijk kalm en goedgehartig. Maar hij was koud en nat en hongerig en onder de gegeven omstandigheden vond hij dat hij recht had op een meer gastvrije ontvangst. Brennans plotselinge aanval verraste hem volkomen. Als iemand plotseling wordt aangevallen handelt hij gewoonlijk instinctmatig en dat deed ook Jerry. En daar zijn instinct versterkt was door groote ervaring, stiet hij zijn linkervuist recht in het gelaat van den aanrennenden. Finn en toen deze een oogenblik werd tegengehouden, sloeg hij zijn zeer krachtige rechtervuist in diens maagstreek. Finn wankelde en toen zijn hakken in de boeglijn bleven haken, viel hij achterover, wild in de lucht scharrelend. Hij sloeg over den achtersteven van de *Banshee* en viel met hevig geplons in het zwarte water, zoodat zijn stroom van verwenschingen werd gesmoord. Maar juist, toen Jerry toesloeg, verscheen de reusachtige Con op het achterdek en sprong vooruit om zijn broer te helpen. Jerry kon hem niet ontwijken. De reus knorde slechts tegen de vuist, die zijn krachtige kaak trof en sloot hem in den greep van een rooden beer. In dien greep was Jerry machteloos. De reusachtige gestalte overweldigde hem. Samen vielen zij op den steiger, Con het bovenste. Zijn gewicht hield Jerry neergedrukt, trots diens verzet. Zijn armen werden tegen zijn zijden gedrukt; hij kon ze niet vrij krijgen en ook niet den verpletterenden last van zich afschudden. ☞ Op eenige stappen afstand had Moira, zelf onzichtbaar, in de duisternis, vol verbazing alles gezien. Het plotselinge van Finns aanval, de vlugheid waarmee die werd gepareerd en de snelheid van Cons geslaagde bestorming hield haar een oogenblik gevangen. Maar toen Jerry op de planken neersloeg, sprong zij met een kreet van verontwaardiging vooruit en greep den reus bij den schouder, rukte woedend aan hem en poogde hem weg te trekken. Het was alsof een jong katje een bulldog poogde aan te vallen, maar bij het geluid van een vrouwenstem uitte de reus een vloek van verbazing en keek naar haar op doch zonder zijn greep los te laten. ☞ „Miss Moira!” riep hij uit. „Wel, voor den duivel —” „Sta op en laat Mr. Ronan los!” hijgde zij woedend. „Jelui bent een troep wilden, Con Brennan. Sta op, zeg ik je, jij groot, wild beest!”

„Ronan?” zei de groote man, op Jerry neerziende. „Is hij het?” „Dezelfde,” zei Jerry, met loffelike kalmte. „En wat doe je hier? En waarom heb je Finn gestompt?” ☞ Op dit oogenblik verscheen de laatstgenoemde gentleman, druipnat, zich optrekkend aan de boeglijn. „Heb je hem, Con?” schreeuwde hij. „Ik heb hem,” zei de reus, „maar ik geloof dat er iets niet in den haak is. Het is die schrijfkerel, Finn — dezelfde waar de ouwe van sprak. En bovendien is Miss Moira bij hem.” „Ja, ik ben bij hem,” sprak zij scherp. „Wij zijn gekapsijsd en aan land gezwommen. Je moest je schamen. Ik dacht dat jelui flinke kerels waart.” „Verduiveld, Finn, zij waren het die in de baai onder onzen achtersteven doorgingen!” gromde Con, opstaande. „Het is in orde, geloof ik.” „Misschien — als zij de waarheid spreken,” zei Finn twijfelend. „Zeg eens —” begon Jerry en deed een stap naar hem toe. Maar Con legde een open hand tegen zijn borst. „Houd je bek,” gromde hij. „Je hoeft niet te twifelen aan de woorden van Miss Moira, Finn. Zij is een lady, denk daaraan.” „Ik twijfel niet aan haar woorden,” zei Finn, „maar misschien weet ze het zelf niet. Het is moeilijk te zeggen wat voor streken die mannen — je weet wel — kunnen bedenken. En wat weet ze meer van dien Ronan dan wat hijzelf vertelt? Misschien is het waar, maar wie kan het bewijzen?” „Wat doet het er toe wie en wat ik ben?” vroeg Jerry ongeduldig. „Kan je niet zien dat Miss Arran druipnat is? Zij is een half uur in het water geweest. Houd je mond tot wij haar in een deken gewikkeld bij het vuur hebben, met iets warmes om te drinken, en dan zal ik je mijn levensgeschiedenis vertellen als je dat verlangt.” ☞ Groote Con stiet een gemeenen vloek uit. „De jongen heeft gelijk, Finn. Ik zal met hen naar huis gaan. En jij —” Hij trok zijn broer op zij en gromde iets in een onverstaanbaar gefluister. Hij ging naar de kajuit en kwam onmiddellijk terug met een ruwe, wijde ulster, waarin hij Moira wikkeld. „Ga mee!” zei hij kortaf en ging ze voor. In een reusachtigen stoel naast een groote, plaatijzeren kachel, zat de oude Brennan met zijn pijp in den mond, een tumbler whisky en water in zijn rechterhand. Op het blad van de tafel, zwaaiend met zijn lange beenen, zat de jonge Paddy. Klaarblijkelijk had hij gepraat, misschien zijn vader verteld van de reis in den storm. Bij hun binnenkomen zweeg hij plotseling en keek verbaasd. ☞ „Miss Moira en hij,” zei Con met een ruk van zijn duim in hun richting, „zijn door den storm overvallen en gekapsijsd. Maak voor Miss Moira een heete groc klaar, Paddy, met veel suiker. Ronan, jij kan de jouwe wel zelf klaar maken. Paddy, geef hem een droge broek en een hemd. Maar wat wij moeten doen om u droge kleeren te bezorgen, weet ik niet, Miss Moira.” „Er zijn vrouwenkleeren, die waren van —,” begon Paddy. „Hou je bek en haal ze,” gromde zijn vader. Hij bekeek Jerry met onderzoekende blikken. ☞ „Je hebt een leelijke knauw in dien storm gekregen. Waarom was je zoo stom — met een vrouw op het water te blijven bij zoo een wind? Maar in elk geval ben je nou hier. Miss Moira, u kan in de zijkamer andere kleeren aantrekken. Ronan, ga jij in de achterkamer. De kleeren van de jongens hangen daar. Neem wat je vindt. Jij en Paddy zijn zoowat even groot.” ☞ Jerry trad een groote kamer binnen. Er stonden drie bedden, die het grootste deel van de ruimte innamen. Aan de muren hingen gedragen kleeren aan spijkers. Het was een slaaphok en niets meer. Hij wrong zich uit zijn natte kleeren en trok andere aan. Terwijl hij zich kleeedde, hoorde hij het zachte gebrom van stemmen. Zonder de bedoeling te hebben te luisteren, ving hij nu en dan een woord op; toen een enkelen volzin: „. . . niet, en dat terwijl hij een vrouw bij zich had.” Het was de stem van den ouden Brennan. „Maar misschien heeft hij —” Dezen keer was het de stem van Finn. De rest was onverstaanbaar. „Je bent gek!” klonk de diepe, onmiskenbare stem van Con. „Het is zooals hij zegt — boeken — ging langs onze schuit in den storm. Hoe dan ook, hij heeft niks gezien — laat hem aan boord blijven — dat is de beste plaats voor hem.”

(Wordt vervolgd).

Verbetering.

☞ Onze lezers zullen wel reeds gemerkt hebben, dat de drukfouten-duivel ons de vorige week heeft te pakken genomen, en wel in het onderschrift der afbeelding op bladz. 80. In plaats van grootbloemje leze men daar: grootbloemige.

ONTVANGSALON IN HET KASTEEL RAMBOUILLET.

PALEIZEN EN KASTEELN OM PARIJS.

(Vervolg van blz. 69).

WE hebben in Versailles 't leven van den grooten Lodewijk meegeleefd, we feestten met zijn hovelingen en zijn beminde vrouwen in Grand Trianon, we droomden mee de tragische pastorale van Frankrijks schoone koningin in Petit Trianon. ☞ 't Was een leven, lucht en frivol, maar van een verfijning, waarnaar wij, gedemocratiseerde 20ste-eeuwers een oneindig verlangen hebben, wetend in ons innigste wezen, dat bevrediging van dat verlangen voor immer verre blijft. ☞ 'n Oogenblik scheen 't, dat Napoleon, uit revolutie geboren, maar uit den aard van zijn aristocratisch despotisme natuurlijkerwijze meer geneigd tot de verbijsterende en niets ontziende levenskunst der Fransche souvereinen, 'n oogenblik scheen 't, dat Napoleon en de vrouw, die door alles heen zijn uitverkorene was en bleef, te Malmaison den glans en de bekoring van vroeger vorstelijk vertoon zou doen herleven. Maar twee tegendeelen, in één mensch vereenigd, worden onvermijdelijk bedreigd door den gang van het Noodlot: hoezeer bedroeft ons het einde van Napoleon's almacht, hoe buigen wij het hoofd, als we Joséphine's ondergang aanschouwen. — Nog éénmaal herleeften de tijden van voorheen, toen ik u voerde naar Bagatelle, het kleine paleis, nu bijna in Parijs gelegen, maar eenmaal 't toevluchtsoord van een vrouw, die de incarnatie der 18e eeuw mag worden genoemd. ☞ Ditmaal zal ik u brengen naar

HET KASTEEL VAN RAMBOUILLET,

waar de president der Fransche republiek jachtpartijen, officieele jachtpartijen organiseert, ieder jaar weer, als ware hij niet de democratische vertegenwoordiger van het Fransche volk, maar de souverein bij de Gratie Gods. Ook dit is 'n tegenspraak, waarvan het bestaan alleen kan worden gedoogd door een volk, dat innerlijk nog steeds zich verwant voelt aan al wat de panache, de ridderlijke panache uit feodale tijden met zwier weet te dragen. En het is daarom, dat de presidenten zich thuis voelen in Rambouillet, waar in 1547 Frans I stierf, Frans I, „le roi des gentils-

hommes", de koning, die alle deugden en alle gebreken van Frankrijk vertegenwoordigde. ☞ Nog bewaart de gekanteelde toren de herinnering aan de versterkte veste met zijn lage zalen, aan de 16e eeuw, toen het paleis te Fontainebleau het achtste wereldwonder mocht heeten met zijn hooge, lichte zalen. Vrij wat bescheidener was het kasteel te Rambouillet, waar de eigenaar, Jacques d'Angennes, nog volkomen was ingesteld op de onveiligheid der streek, en mandsikke muren, schietgaten, ophaalbruggen en grachten geen overbodige weelde achtte. Wel was er gelegenheid de zekerheid der kasteelbewoners te bedreigen: rondom strekt zich mijlen ver uit een woud, toen ontoegankelijk door de vele verraderlijke moerassen, overal verborgen tusschen de statige eiken, de dennen, die vooral de onmiddellijke omgeving van het kasteel met hun doorzichtige ijltten omringen, terwijl teedere en brooze berkenbosschen afwisselen met al deze donkerder wouden. Curieus vooral voor ons Hollanders, is het, dat een der voornaamste moerassen, de „étangs de Hollande" wordt genoemd. ☞ Maar keeren we naar het kasteel en zijn bewoners terug. Tot omstreeks het midden der 17e eeuw behoorde 't aan de familie d'Angennes, waarvan een der meest bekende afstammelingen Karel II d'Angennes, in 1612 tot markies werd verheven. Maar niet aan eigen verdienste dankt Karel II zijn faam: 't was zijn vrouw, Cathérine de Vivonne, die als markiezin de Rambouillet, in den tijd der Précieuses, zulk een enormen invloed op de Fransche maatschappij van haar tijd oefende. Haar invloed op de litteratuur wordt gemeenlijk te hoog aangeslagen: de letterkunde was voor de geestige markiezin, die zelve nooit iets geschreven heeft, evenzeer een vermaak, als de feesten, waarmee ze haar gasten, tot welken ook Corneille en Scarron behoorden, genoegenschafte. Toch, 't moeten schoone zomerdagen zijn geweest, als de markiezin met haar beide dochters, Julie et Angélique, naar het kasteel in de bosschen terugkeerde en daar de gasten rondom zich verzamelde, die het Hotel de Rambouillet in de Rue Saint-Thomas du Louvre beroemd hebben gemaakt. Dan werden op het Rotsen-eiland

(île des Roches) in het park (waar de grot „dite de Rabelais” eraan herinnert, hoe Rabelais, de weinig precieuzen schrijver, door kardinaal du Bellay op Rambouillet werd geïntroduceerd) dan werden daar mythologische feesten gegeven, gelijk behaagde aan de archaïseerende tijdgenooten van de markiezin de Rambouillet. Maar weinig valt meer te merken van deze bewoonsters: immers het grootste deel van het kasteel dateert uit de 18e eeuw, toen 't in het bezit der koninklijke familie kwam. ☞ Prachtig was het door den directeur-generaal Fleurian d'Armenonville op het eind der 17e eeuw veranderd en uitgebreid. De graaf van Toulouse, de laatste en wettige zoon van Lodewijk XIV en Madame de Montespan, verwierf 't domein in 1706. Ook Lodewijk XIV heeft er enkele van de laatste jaren van zijn leven doorgebracht. Maar 't was pas Lodewijk XVI, die 't paleis en de omgeving moderniseerde op de wijze, waarvan we ook reeds voorbeelden vonden in Petit Trianon. Nog al ver verwijderd van het eigenlijke paleis is de Laiterie, zonder welke Marie Antoinette blijkbaar niet leven kon. Wel verschilt deze melkerij veel van de landelijk-sentimenteele in Trianon. Hier is 't een tempeltje van zandsteen opgetrokken; niet ver vandaar is de boerderij, waar nog merinoschapen worden gefokt, een fokkerij, door Lodewijk XVI in 1786 ingericht. Wat niet wegnam, dat de jacht ook in hem een toegewijd dienaar vond. Zijn voorbeeld werd door Napoleon gevolgd, door den keizer, die in Juli 1810 te Rambouillet het decreet uitvaardigde, voor ons land van zoo groote beteekenis. Immers bij dat decreet werd Holland een Fransche provincie. Nog zijn er de sporen van Napoleon's verblijf te Rambouillet; zijn slaapvertrek bleef bewaard, evenals zijn badkamer, met fresco's beschilderd. Vrij wat luxueuser en meer in overeenstemming met de beteekenis, die wij aan dit vertrek hechten, is de badkamer van Marie Antoinette, eenmaal gebouwd voor den graaf van Toulouse. De muren zijn met Delftsche tegels bedekt, waarvan twee groote blauwe tegelschilderijen respectievelijk de havens van Rotterdam en Antwerpen verbeelden, terwijl ook polychrome tegels (bloemvazen) werden gebruikt. ☞ Heel wat vorsten en... gevallen grootheden zag Rambouillet binnen zijn muren; Napoleon verbleef er één nacht, voor hij voorgoed Frankrijk verliet. Marie-Louise ging vandaar met haar zoon, den koning van Rome, naar haar vaderlijk huis te Weenen terug, Karel X deed er afstand van den troon, voor hij zich inscheepte naar Engeland. En ten laatste bewaart het paleis de tragische herinnering aan Paul Deschanel, die in September 1920 van daar uit zijn ontslag nam als president der Republiek. ☞ We verlaten nu Rambouillet, na de cypressenlaan te zijn doorgelopen, ons even in een ander werelddeel wanend. Als in alle tuinen van vroeger tijd ontbreekt 't ook hier niet aan kinderlijke geneugten: ééne er van is wel de schelpengrot, de hermitage niet te vergeten. ☞ Van

HET KASTEEL VAN COURANCES

kan ik u slechts vertellen, wat de façade te aanschouwen geeft; men zie de afbeeldingen op bladz. 90 en 91. De bezoeker wordt slechts toegelaten tot het park, 't kasteel zelf is ontoegankelijk. 't Ligt niet zoo heel ver van Fontainebleau, waarvan Rabelais dichtte:

Oh! palais délectable,
Fontainebleau, qui n'a point son semblable
Et ne se veoid qu'en admiration
De tous humains.

☞ Blijkbaar heeft een der architecten, die aan het château de Courances hebben gebouwd, 't illustere voorbeeld zoo

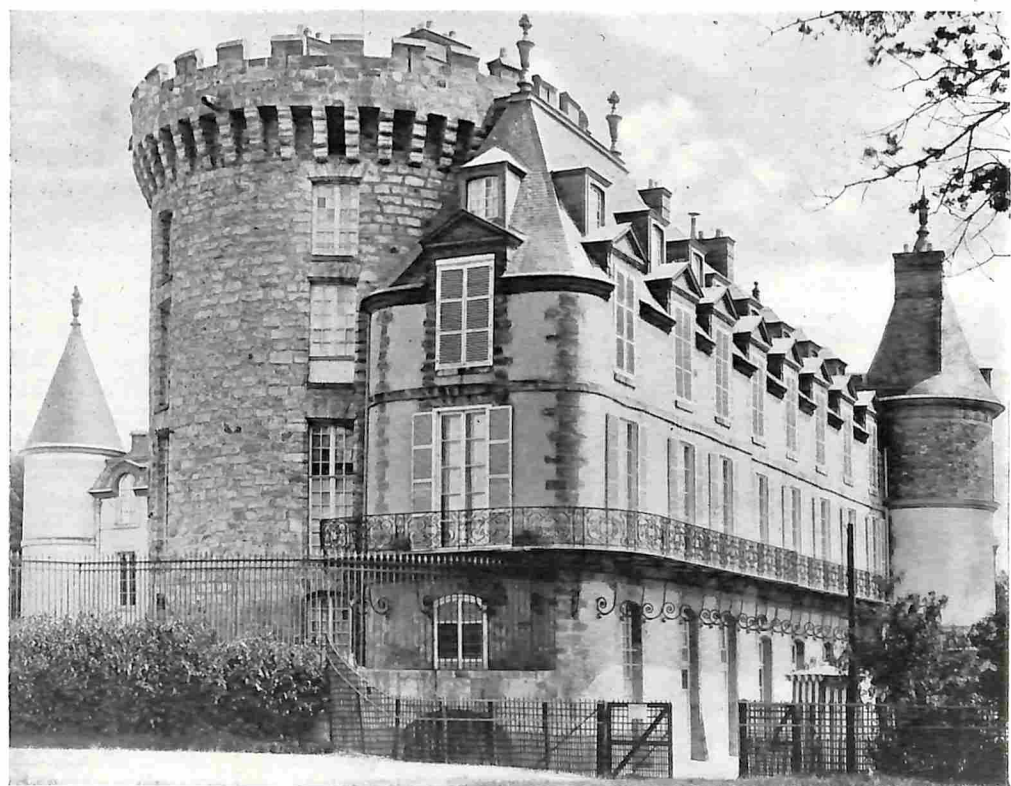

HET KASTEEL TE RAMBOUILLET, ACHTERZIJDE.

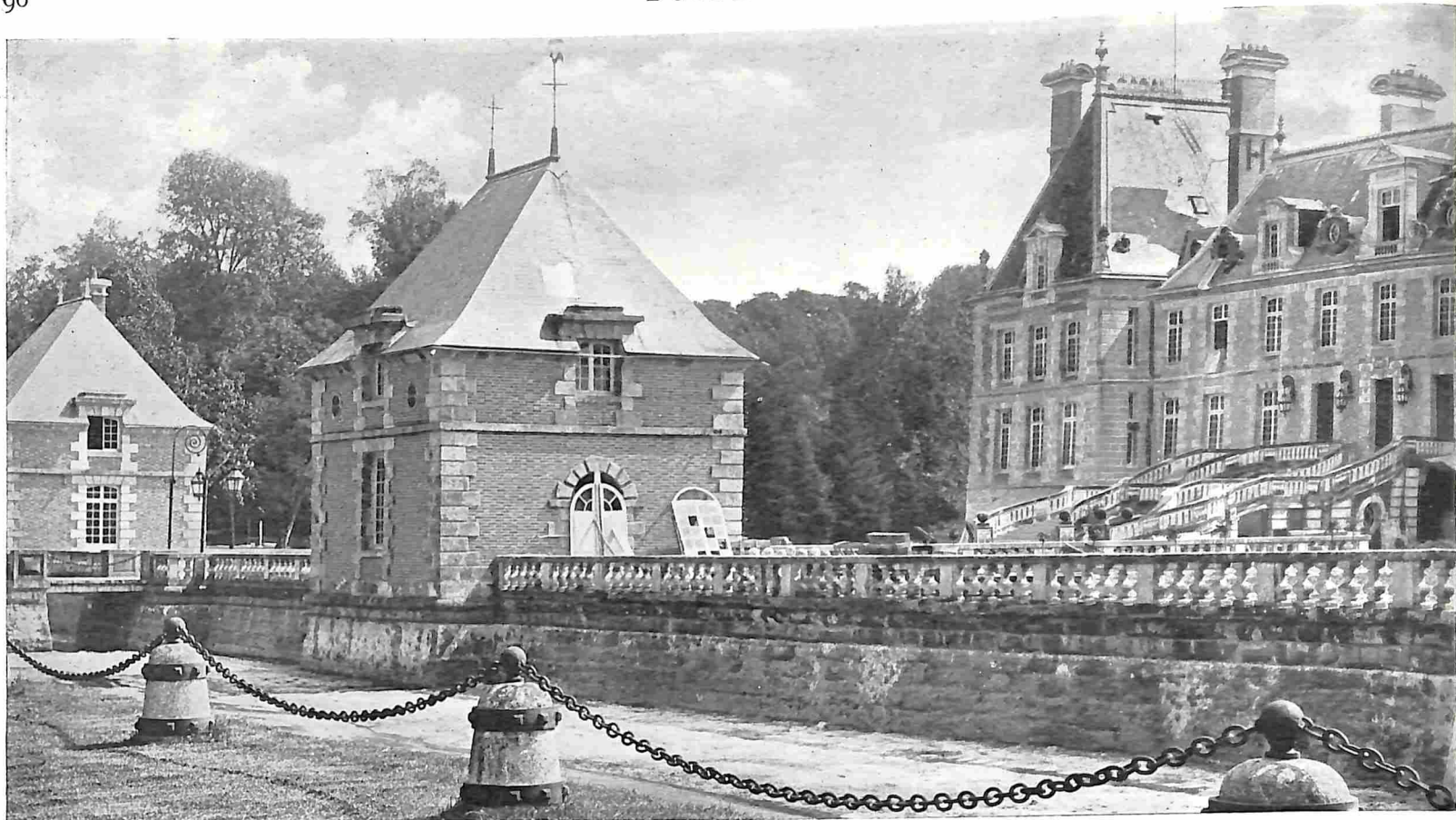
navolgenswaard gevonden, dat hij den hoefijzervorm van de trap in den Cour du cheval blanc te Fontainebleau, nauwgezet copieerde. Ofschoon 't kasteel zelf van geheel andere allure is. Het werd gebouwd in de 17e eeuw: baron de Haber restaureerde 't in 1872. Hooge, oude platanen vormen de oprijlanen, waarachter het kasteel, in Lodewijk XIII-stijl, statig zich verheft. Het park, waaraan Le Nôtre, evenals in de koninklijke tuinen, zijn krachten wijdde, waar fonteinen, bassins en kanalen Versailles' schoonheid benaderen, verdient een bezoek ten volle. ☞ 't Is slechts een totaal indruk, dien ik van Parijs' vorstelijke omgeving heb trachten te geven: onvergankelijk blijkt te zijn, diep geworteld in het Fransche volk, de vereering en de liefde voor een cultuur, welke als décadence of verfijning inderdaad het Fransche wezen zelve is. RO VAN OVEN.

SPOKEN.

STATIG rijzen de vier massale torens, enorm hoog, in de nevelige grauwte van den vallenden avond — vier stoere wachters, aan de uithoeken van het grijze kasteel, dat eenzaam, op een vlakte van uitgestrekte

HET KASTEEL TE RAMBOUILLET. DE OUDE DONJON EN DE NIEUWE VLEUGEL.

HET KASTEEL DE COURANCES. VOORPLEIN MET HOOFDINGANG.

weilanden, trots omhoog rijst uit een stinkend moeras, in welks trieste bedding modder en kroos, wier en biezen sedert lang de plaats veroverden van het klare, kabbelende water, waarin eenmaal het massieve beeld van het machtige slot weerkaatste. Van den stillen landweg, kronkelt een simpel laantje, met dunne sprietige boompjes, in grillige bochten naar den ingang van den burcht, die behoudens een enorme scheur in een der torens, van buiten nog gaaf, maar van binnen door den tand des tijds danig gehavend is. ☼ In dit oer-oude, verlaten en verweerde slot — waarvan nog heden ten dage, anno 1925, bij de landelijke inboorlingen van de omliggende Limburgsche dorpjes, de dolzinnigste spookverhalen circuleeren — hebben we in ons eentje een nacht doorgebracht. En welk een nacht... ☼ Het is half-tien. Een avond van één der felste dagen van zonnebrand, tijdens de befaamde hittegolf-tournee over ons land. Buiten is het nog licht genoeg, maar zoodra de zware deur van het slotgewelf achter mij dichtvalt, moet ik mijn toevlucht nemen tot mijn elektrische zaklantaarn, voor welker profaan-moderne lichtstralen de mystieke schaduwen met tegenzin schijnen te wijken. ☼ Een weldadige koelte verrast den matten bezoeker bij de eerste schrede in dit gothische gewelf, dat het simpelste gerucht hol weerkaatst. Bij iedere schrede, die ik doe, slaat de echo een alarm dat weerklinkt tot in de verste uithoeken van het steenen gevaarte als een waarschuwing aan alle viervoetige en gevleugelde inwoners, dat daar onraad nadert, dat de mensch is binnengedrongen in de heilige veste van uilen en kraaien, ratten en wezels, spinnen en muggen, kruipend en gevleugeld gedierte. ☼ Het is de koelte, de heerlijke, onbetaalbare koelte, na een dag van tropische hitte, die mij besluiten doet hier te overnachten. Een hangmat heb ik in mijn valies. Ik heb een stevig reispakje aan 't lijf en een stok om mij een weg te banen door den nevel van spinrag, die vagelijk de gaten en barsten in muren en plafonds verbergt. ☼ Er is een ruime zaal met steenen vloer en vensternissen van enorme diepte. Er is een deur die naar een toren voert, waarin een steenen wenteltrap met formidabele treden naar boven kronkelt, duizelingwekkend hoog. ☼ Wonderzoet is de mystieke bekoring van die oer-oude burchten! Wij zien ze herleven, de antieke heldenfiguren uit „Onze Voorouders”, — de statige burchtjoffers, de jonkvrouwen, trouwhartig, altijd herbergzaam, zelfs voor den vreemdeling, voor den onbekenden armen zwerver; — de ridders geharnast, de kampvechters, met breede borst en martiale trekken, de afgoden onzer jeugd, die vuur sprankelden in ons lichtontvlambaar gemoed. ☼ Hoe zijn de helden gevallen! Hoe zijn de helden gevallen en de krijgswapenen verloren! Hoe menig vonnis heeft

hier de Tijd voltrokken! Aanzie het triestig beeld van verval! Die wrakke vloeren op de bovenverdiepingen. Het is niet raadzaam zich te wagen op dit gansch verteerde wrakhout. ☼ Ergens hoog, heel hoog in den dikken torenwand is een kleine uitholling die toegang geeft tot een geheime trap, geheel in den wand verborgen. Het is een smalle koker, een ware loopgraaf van spinnekoppen. Na een halfuur dringen en wringen hebben we het uiteinde van dit traphol bereikt en stuiten we op een smal, ijzeren deurtje. Het kost vrij wat tijd en moeite dit open te rameien. Als het eindelijk gelukt, geraak ik in een kleine cel, met steenen vloer en diepe vensternis, trechtervormig uitlopend in een smal tralievenster, zonder ruiten. Boven mijn hoofd een koepelvormig plafond, vol spinrag, maar zonder gaten of scheuren. In den wand een inscriptie, in Gothische karakters: „In den jare „elf-honderd-vier-en-seventigh, is deese hofstad van vianden „besturremt gheweest, alsoo bi welke gelegenheit de „slotvrouwe Reinilde Aleid van Poelderren, om den geloove „in dit gevangh is besloten gheweest, alwaer men se hingh, „doorstack ende worghde, nae se vileinlick getracteert en met „gloeiende ijzers getormenteert te hebben, met de hairen „gesleipt, bi de borsten ghegrepen, onder de okselen ghebrandt „en met stroppe en korde mishandelt en gepijnigt, jae se „verkracht, ghewondt, gedoodt hadde!” ☼ De ijzeren tralies van het gevangenisraampje, mitsgaders de ijzeren knop van de celdeur bieden mij de gastvrije gelegenheid mijn hangmat te spannen. Mijn horloge hang ik aan een spijker in den wand, mijn puntige alpenstok haak ik met het krullende handvat terzijde in het touw van mijn veerende sponde. ☼ Ik ben moede en wil slapen, maar het gelukt mij niet den slaap te vatten. Zoolang ik bezig was de torentrap te bestijgen was er geen ander geluid waarneembaar dan dat van mijn origineelen voetstap mitsgaders deszelfs echo. Nu ik een oogenblik kalm neerlig, ontwikkelt zich stilaan allerlei gerucht. Eerst de wiekslag van één enkelen vogel in de gewelven van het kasteel, daarna hetzelfde geluid verviervoudigd. Een rat hoor ik op het boogvormig plafond boven mijn hoofd, met het bekende gerucht alsof een volwassen man over de zoldering loopt. Eindelijk slaap ik in, na een lange meditatie over de arme Reinilde „om den geloove vileinlick getracteert en getormenteert.” ☼ Ik val in een vasten, diepen slaap. Droomen doe ik nooit! Als ik slaap ben ik weg! Vast is mijn slaap altijd en mijner is de onhebbelijk-wakker. Het is zoo donker dat het traliewerk in het venstertje zich niet meer afteekent tegen het uitspansel. Totdat opeens een felle bliksemstraal mijn hokje een ondeelbaar oogenblik in helle klaarte zet en op 't zelfde moment een krakende

HET KASTEEL DE COURANCES. ACHTERGEVEL.

donderslag neerploft als 't ware loodrecht boven mijn hoofd. Een hevige plasregen. Daarmee is het onweer afgedaan. ☼ Ik belicht met mijn zaklantaarn mijn horloge aan den wand. Het is half-één. De ratten houden erbarmelijk huis boven mijn hoofd. De nachtvogels krassen en klapwieken boven in den toren en zwieren krijschend door de gewelven. ☼ Ik tracht nog wat te slapen, maar 't lukt niet meer. Allerlei onbestemde geluiden razen nu door elkaar, vervloeiend in één langgerekten noodkreet, hol en onwezenlijk. Soms schijnt dat vage klaaggeluid werkelijkheid te worden! Maar het is de wind die, nu tot een storm ontwikkeld, loeit door de gaten en spleten van het steenen gevaarte. ☼ O, die razende stormwind! Alles wat ge er in hooren wilt kunt ge er in beluisteren! Als ik denk aan de gemartelde Reinilde, vermoord hier in ditzelfde vertrek, dan hoor ik haar hooge vrouwenstem in een rauw angstgegil, versmorend in den gierenden orkaan. ☼ Stil lig ik te luisteren — te zoeken naar compositie en harmonie in de stemmen der oproerige elementen. Mijn stok valt op den grond en ik schrik even van dit onverwachte gerucht. Dan — plotseling — vaart daar een schokkende ontroering door al mijn leden. Iemand klimt door het venster van mijn vertrekje naar binnen. ☼ Duidelijk hoor ik het, hier, in mijn onmiddellijke nabijheid! Het gerucht van ruischende krakende zijdestof, schurend langs de dikke muren in de diepe vensternis. ☼ Het is een ijdel spel der zinnen. Het vertrekje ligt minstens vijftig meter boven den beganen grond en de openingen in het traliwerk zijn te eng om een kat door te laten. Toch hoor ik het duidelijk. Het geritsel en gekraak van zijden rokken. Voeten zetten zich nu met dof gestamp op den grond. Iemand schuurt langs mij heen, beroerend mijn lijf. ☼ Roerloos stijf lig ik neer als een blok. Mijn hoofd kan ik niet bewegen, mijn lichaam niet oprichten. Maar mijn hersens functioneeren. Ik moet mijn elektrische zaklantaarn uit mijn binnenzak halen! Maar het gaat niet! 't Is onmogelijk! Als looden blokken liggen mijn armen ter weerszijden langs mijn rillend lijf. ☼ Zoo verwijl ik een poos, terwijl het geritsel en gekraak, het voetgestomp en geschuifel onafgebroken voortduurt en de kraaien en nachtvogels in het slot een helsch spektakel maken. Dan, met afgemeten stap, verwijdert zich het locale gerucht, dof stampend op den steenen vloer, langzaam, heel langzaam, in de richting van de ijzeren celdeur, waaraan mijn hangmat vastzit. De deur wordt geopend en weer gesloten. Ik heb het duidelijk gehoord. Ik heb het zuiver gevoeld aan het spannen en vieren van mijn soepele hangmat. Nog hoor ik vagelijk het schuren van

zijdestof in den nauwen geheimen trapkoker buiten mijn cel. Het gerucht verwijdert zich en versterft ten laatste geheel. Ook de nachtvogels daarbinnen zijn stil geworden. ☼ Dan herkrijg ik het vrije gebruik over mijn ledematen. Ik ga overeind zitten. Ik belicht het vertrekje aan alle kanten. Ik bekijk mijn gezicht in mijn zakspiegel. Ik kan weer lachen. ☼ Het is nu halftwee. Buiten is het stikdonker. De wind is minder hevig. Binnen in het kasteel is nu alles doodstil. Geen raaf krast. Het geklapwiek der kraaien heeft opgehouden. Geen rat roert zich meer. ☼ Zoo verloopt een kwartier. De indruk van wat ik gehoord en gevoeld heb vervaagt. Het nuchtere verstand herkrijgt zijn greep op de zintuigen. Onzin was het! Larie! Je reinste larie! Oproerige zenuwen, waardoor ik mij laffelijk liet ringelooien! 't Zal niet meer gebeuren! ☼ De wind is nu geheel gaan liggen. De regen heeft opgehouden. Het gevogelte in het slot begint zich weer te roeren. Luister...! ☼ Waarachtig daar is het weer! Onder aan de geheime trap komt het op — het schuren van zijdestof tegen de wanden van den engen trapkoker. Eerst heel vaag en verwijderd, dan steeds duidelijker. Maar ik heb nu licht en zal zien! Wat zal er gebeuren? Zal de deur weer opengaan? Het gerucht komt al nader. Het is nu vlak voor mijn celdeur, waarop ik mijn fellen lichtbundel gericht houd. ☼ Nu gebeurt het! De deur wordt geopend. Maar er is niemand te zien. De deur wordt gesloten met een fellen slag. Mijn hangmat voel ik vieren en weer spannen. Er loopt weer iemand in mijn vertrekje. Weer het ritselen en kraken van ruischende zijden rokken. Het schuift weer vlak langs mijn soepele legerstede. Iemand beroert mijn lijf. Het voetgestamp is zwaarder nog dan zoeven. De nachtvogels in het slot gaan als bezeten te keer. Ik ben nu toch kalmer dan daarstraks. Objectief poog ik te observeeren. Maar alles blijft hetzelfde. Niets te zien... Alleen hooren en voelen: ruischende, krakende zijdestof, dof voetgestamp. Een zonderling holklinkend gerucht. Een raadselachtig onzichtbaar wezen, geïncarneerd in het mystieke geritsel van zijdestof. ☼ Tot aan het ochtendgloren is het geheimzinnige wezen bij mij gebleven. Op een gegeven moment siste het weg door het venstertje, met het geluid als van iemand, die een kaars uitblaast... ☼ Toen ik in het Limburgsche dorpsshotelletje, waar ik mijn bivak had opgeslagen, terugkwam, moest ik aan den gemoedelijken hotelier mijn wederwaren vertellen. Ik deed dit en hij luisterde een poos met blijkbaar spanning op zijn enthousiast gezicht; maar toen ik met mijn verhaal tot op de helft gevorderd was, interrumpeerde hij: „Stop even! Nou geloof ik het ook! Luister!

Ik zal de rest vertellen!" ☞ En werkelijk gaf hij een getrouw verslag van alles wat ik in het slot had ondervonden, er bij voegend dat hij precies hetzelfde verhaal te hooren gekregen had van een toerist, die een vorig jaar dezelfde expeditie ondernomen had. „Nou geloof ik het ook!" riep hij nog eens enthousiast. ☞ En ik dacht aan het woord der wijsheid, door den grooten William in zijn „Hamlet" vertolkt: „Op aard en in den hemel is meer dan waar de wijsgeeren van droomen."

HESSEL VISSER.

VOOR HET BEHOUD VAN LIMBURG'S OUDSTE KASTEEL.

☞ Nog is het zoo schilderachtig gelegen kasteel te Hoensbroeck — dit is het kasteel waar de schrijver van het bovenstaande den nacht doorbracht — een sieraad van Zuid Limburg en is het gevaar voor het behoud, als men zoo rondom het kasteel heen wandelt, bijna niet te bespeuren. Dank zij de goede zorgen van den rentmeester, den Heer H. Pijls, Burgemeester te Schinnen, werd door den thans overleden graaf Wilhelm Rudolph van Hoensbroeck de oudste (hoogste) vierkante toren van omstreeks 1360 en dagteekenend uit den tijd der stichting van 't kasteel voor eenige jaren hersteld. ☞ Maar gegronde redenen van vrees geven ons de afbeeldingen van de binnenkoer met haar vervallen ramen en van den treurigen aanblik op den schoorsteen der groote zaal. ☞ Mag men hopen, dat de gemeente Hoensbroeck het kasteel, dat zijn naam gaf 1) aan een der oudste dynastengeslachten van ons land, op haar grond gevestigd, zal aankopen, om het voor verval te behoeden? Want de erfgenamen van den overleden graaf zijn het niet eens over de restauratie-kosten van een buiten Duitschland (waar zij gevestigd zijn) gelegen kasteel. Met zijn 23 H. A. weiland enz. zou het den aankoop wel waard zijn, indien het onze Regeering mocht behagen de restauratie van het kasteel, *nu nog goed mogelijk*, ter harte te nemen. (Zie mijn art. in dit tijdschrift van 15 Oct. 1921, blz. 503).

A. J. A. FLAMENT.

1) Vóór zij zich, omstreeks 1360, in het broek van Heerlen, dat van dien tijd af den naam Hoensbroeck aannam, vestigden, heetten zij Hoen.

DE OUDE DELFT TE DELFT.

DE scheeve toren spiegelt zich in het smalle water van de oude gracht. De kleinere spitsen op de vier hoeken zijn alle zichtbaar door de overhoeksche plaatsing van den toren. Het door de zon verlichte zijvlak steekt scherp af tegen den meer donkeren voorkant, waardoor de massa reeds op grooten afstand wordt geaccentueerd. Veel lager ziet men den Noordelijken zijbeuk van de kerk, met aan den voet de tinteling van de witte leuning der boogbrug. Dit alles vormt de afsluiting van het beeld in het midden en wordt omlijst door de licht overgebogen rij huizen, met de stoepen en hekken als overgang naar het straatvlak, de boomen en verder de walkanten met het spiegelende water er tusschen. Ziehier een geheel, dat haast samengebonden schijnt door één enkelen krachtigen greep tot een stadsbeeld van treffende schoonheid. ☞ Het straatvlak aan beide zijden van het water is slechts smal, de huizen er

langs schijnen daardoor hoog en aanzienlijk. Ook is het water niet breed, de beide walkanten zijn dicht bij elkaar, hetgeen den indruk van intimiteit verhoogt; men weet zich weliswaar buitenshuis, maar gevoelt zich beschermd als in een ruimte, waar de menschen te zamen hun leven slijten onder een steeds wisselend dak. ☞ Ziet hoe gevoelig de gevellijnen zich telkens iets buigen, waardoor men weder een ander afsluitend grachtbeeld voor zich vindt. Ook het straatvlak vertoont hier en daar een soepele welving, een overgang naar een krachtig gebogen brugdek. Die brugjes met hun lichtende witte leuning verdeelen de gracht in niet te lange gedeelten. Sommige zijn slechts voor voetgangers en bieden een rustig kijkje over het water. Helaas vorderde het verkeer dat men kort geleden enkele wat lager ging maken, al is dit ook met veel zorg geschied. ☞ Welk een beteekenis hebben hier de luchten in het stadsbeeld! Men vraagt zich af hoe het mogelijk is, dat een schrijver, die er op wijst hoe verheugend het is, dat ieder jaar meer de schoonheid der oude steden naar waarde geschat wordt, in zijn boekje, ter illustratie het beroemde „Gezicht op Delft" van Vermeer opneemt, afgesneden vlak boven de huizen en aldus ontdaan van zijn wolkenpracht, welke in het origineel zulk een beteekenis heeft. ☞ In het vroege voorjaar onder een helder blauwen hemel, straalt de zon door het nog lichtgroene blad van de

boomen en zet de huizen in een tinteling van kleuren, met de wisseling van schaduwen, van het spel van licht en donker, alles weerkatst in het spiegelende water. In den herfst zijn er zulke prachtige tinten over de gracht en in den winter kan een zwakke zonsoms juist door den nevel heendringen om een stralenbundel uit te zenden van een teer licht. Op sombere dagen, als de wolken hoog jagen boven de torenspits, als het overal donker is en grauw, dan spreekt de grootschheid van

HET SPOOK-KASTEEL TE HOENSBROECK.

het grachtbeeld. Als de wind huult langs de kerk en men voort gaat langs het Prinsenhof, langs den voet van den toren, dan gevoelt men zich zoo klein, maar ook veilig onder de hoede van dien reus, die reeds geslachten voor ons daar stond. ☞ Onwillekeurig tracht men zich dan wel eens reenschap te geven van de vraag waarom telkens opnieuw en telkens onder andere omstandigheden dit grachtbeeld in staat is om hogere gevoelens te voorschijn te tooveren en te bevredigen, telkens stemmingen op te wekken. Men leert inzien, dat hier een rij van factoren samenwerken, die de één zonder de andere niet in staat zouden zijn dit effect te hebben en die dus slechts samen kunnen worden beschouwd, maar die dan ook met elkander een monument van stedenbouwkunst vormen, waarvan in ons land nauwelijks een tweede voorbeeld is te vinden. *Friedrich Ostendorf*, helaas in den wereldoorlog gesneuveld, heeft van zijn „*sechs Bücher vom Bauen*" slechts een gedeelte kunnen voleindigen. Hij geeft daarin, wat men er overigens ook van moge zeggen, op zeer meeslepende wijze een theorie van het architectonisch ontwerpen en begint als volgt: „*Das eigentliche Ziel der Baukunst ist das, Räume zu schaffen*". Het doel der bouwkunst is dus het vormen van ruimten om ons heen, hetzij dan de „*innere Räume*", de binnenruimten, zooals woonruimten buitenshuis, hetzij „*äuszere Räume*", de straten en pleinen die gevels der gebouwen, die de wanden zijn, zooals wij die

ook in een kamer noodig hebben. Zoo gezien is de straat of de gracht niet meer een aaneenschakeling van een aantal meer of minder mooie geveltjes, maar vormen die gevels slechts een onderdeel van den geheelen straatwand. Het belangrijkste is dan de werking als wand van de straat, terwijl de gevels zelf als details van dien wand beteekenis verkrijgen. ☞ Duidelijk is nu, dat de verhouding van de hoogte van dien wand tot de breedte van de straat en haar onderverdeling, van groote beteekenis wordt en tevens, dat hierin een middel schuilt om den indruk van de buitenruimte, de straat of gracht te bepalen. Zoo blijkt langs anderen weg nog eens opnieuw, dat men de gracht slechts als één onafscheidelijk geheel kan bezien en wel symmetrisch in opzet, met den scheeven toren in het midden. ☞ De huizen vormen de grachtwanden, welke op grooten afstand reeds het beeld van den toren insluiten en versterken. Langzamerhand nadert men nu dit bouwwerk om er ten slotte vlak onder langs te worden geleid en wel, door een lichte buiging der gevels, opnieuw in een volkomen omsloten ruimte. Men staat dan voor het Prinsenhof, waarvan de voorgevel laag is, zoodat het hoofdportaal van de kerk reeds groot lijkt, maar hoog hier bovenuit rijst de toren. Zoo is het niet alleen de schoonheid van den toren op zichzelf, maar de geheele aanleg, welke hier beslissend is. ☞ Een ander typisch voorbeeld van zulk een grootsche werking buiten ons land, maar in een geheel andere omgeving, is de ligging van de thans zoo bedreigde St. Paul te Londen. Midden in de City gaat men dit werk van Sir Christopher Wren van Ludgate Hill af recht tegemoet, om er ten slotte vlak langs te worden gevoerd. Terwijl ginds echter de verdere omgeving niet medewerkt, wordt in ons land aldus een geheel gevormd, hetwelk in beteekenis wel op één lijn is gesteld met een kunstwerk als de Nachtwacht van Rembrandt. ☞ Laten wij ons thans nog eens verdiepen in de historie van Delft, want ook daarvan moeten wij iets weten, om bij onze wandeling over de oude gracht de steenen te kunnen laten spreken. ☞ De geschiedenis van de Oude Delft is niet meer terug te brengen tot de gracht van den Romeinschen stadhouder Corbulo (ongeveer 50 n. Chr.), zooals men vroeger wel had aangenomen. 1) Bij het begin onzer jaartelling waren de Romeinen meester tot aan den Rijn, welke hen van de Germanen scheidde. Ten Zuiden van den Rijn verhieven zich vele houten of steenen Romeinsche wachttorens, in welker omgeving de grenslegioenen waren gelegerd, zoo verhaalt ons Prof. Blok in zijn geschiedenis van het Nederlandsche volk. Na het verval van het Romeinsche wereldrijk maakten de Franken en Saksen zich meester van deze streken. Naar het schijnt zouden op het voorplein van het tegenwoordige Prinsenhof nog de grondslagen van een Frankischen toren zijn aangetroffen en zou de Delft dus in dien tijd zijn gegraven. In ieder geval behoort een gedeelte van de Delft tot het oudste stadskwartier. ☞ Omstreeks 1070 werd Godfried met den Bult, hertog van Neder-Lotharingen, zooals onze lage streken toen werden genoemd, te Delft het slachtoffer van een sluipmoord. Van dien tijd af is de geschiedenis van deze stad nauw verbonden met die van ons land. Op het tijdperk van het groot grondbezit volgde na de 12e eeuw dat van de steden. Onder graaf Willem II verkreeg Delft in 1246 het stedelijk charter. Het nam omstreeks 1351 aan het hoofd der Kabeljauwen deel aan de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten; bij de „zoen van Delft" onderwierp Jacoba van Beieren zich in 1428 aan Philips van Henegouwen. In het einde der 15e eeuw had Delft o. a. als zetel der oudst bekende boekdrukkers een grooten naam. Een ieder weet, dat Prins Willem van Oranje in het Prinsenhof, aan de Oude Delft gelegen tegenover

Foto ir. M. Elion.

DE OUDE DELFT IN DEN ZOMER.

de Oude Kerk, werd vermoord. Men wijst boven in den scheeven toren nog het hok aan, waarin de moordenaar werd opgesloten. Enkele jaren later (1587) trokken Maurits en Oldenbarnevelt zich binnen het ommuurde Delft terug, terwijl ook de Staten van Holland naar Delft werden overgebracht. ☞ In de 17e eeuw gebruikte men voor afranselen de typische uitdrukking „van Delft tot Leiden geven", hetgeen aan begrijpelijkheid niets te wenschen liet! In 1608 werd het bestand gesloten, nadat Prins Maurits een luisterrijke stoet van schitterend uitgedoschte edellieden had ontvangen, die als afgezanten der Spanjaarden waren gezonden en men eindelijk besloot toe te geven. Spoedig werd Delft het industriele middelpunt van groote beteekenis en

Foto ir. M. Elion.

DE BUIGING VAN DE OUDE DELFT OM DEN TOREN DER OUDE KERK.

1) Zie voor een en ander Mr. L. G. N. Bouricius in het Bulletin van den Oudheidkundigen Bond 1918, die indertijd ook zoo vriendelijk was mij in het Delftsche Gemeente-archief inzage van eenige stukken te verlenen.

bloei. De bierindustrie, lakenhandel, gobelin-industrie, plateelbakkerij, de kunst, zij allen bloeiden zeer in de 17e eeuw. Ziehier wat Prof. Blok er van zegt: „Het tijdperk van Frederik Hendrik was inderdaad, zoo niet in alle opzichten een „gouden eeuw”, toch een periode van grootsche ontwikkeling van materieelen, zoowel als van geestelijken aard en verdient aangemerkt te worden als het schitterend begin van een bloei, die in deze dagen nergens werd geëvenaard en aan het volk der Vereenigde Nederlanden een machtigen invloed op de lotgevallen der wereld, op de ontwikkeling van staatkundige en maatschappelijke toestanden verzekerde”. ☼ Natuurlijk is de invloed, welke van Delft op ons land uitging, niet altijd even gewichtig gebleven; de 18e eeuw was er een van groote weelde en langzaam verval. In den Franschen tijd was er een officiersopleiding gevestigd, de voorgangster van de Koninklijke Academie en de latere Polytechnische school, thans Technische Hoogeschool. Sinds ruim drie vierden van een eeuw worden nu reeds te Delft de ingenieurs opgeleid. ☼ Bij een wandeling langs de Oude Delft vindt men voortdurend de herinnering terug aan de geschiedenis, die hier slechts met enkele woorden kon worden aangeroerd. Hoe meer men zich daarin verdiept, hoe meer men de waarheid gaat beseffen van de woorden van John Ruskin: „It is in that golden stain of time, that we are to look for the real light, and colour, and preciousness of architecture”. In gedachten zien wij dan de geschiedenis herleven, waarvan wij nog overal de herinnering aantreffen. Wij zien de lange rij van kunstenaars en geleerden voor ons, die hier langs deze gracht hebben gewandeld. Noemen wij slechts Vermeer, den Hollandschen Rafaël, zooals hij onlangs nog in een monographie werd genoemd, den schilder van het bekende „Straatje” en van het „Gezicht op Delft”, of Pieter de Hoogh en Jan Steen (wiens brouwerij tusschen Koornmarkt en Oude Delft schijnt te hebben gestaan); geleerden zooals Hugo de Groot en van Leeuwenhoek, dichters zooals de Genestet. Denken wij voort aan onze zeehelden, die in de Oude Kerk zijn begraven, Piet Hein en Maarten Harpertz. Tromp. ☼ Wanneer wij ons van dat alles goed rekenschap geven, gevoelt men eerst recht, dat het levend geslacht zooveel mogelijk moet handhaven en bewaren, wat slechts tijdelijk aan zijn zorgen is toevertrouwd. Dit alles lijkt zoo vanzelf sprekend en natuurlijk en toch... weinig heeft het gescheeld of het middelpunt van het grachtbeeld, de toren van de Oude Kerk, zou vernietigd zijn. Een resolutie van den Gemeenteraad van Delft, gedateerd 21 Januari 1843, wordt nog in het Delftsche archief bewaard: „... in aanmerking dat het herstel des torens voor de Stads finantiën te kostbaar en te bezwarend, zonder eenig wezenlijk nut voor de ingezetenen en ondoelmatig, als geene waarborgen voor de toekomst opleverend, moet worden geacht, te machtigen genoemden toren te amoveren tot aan den nok van het dak der middelkerk”. De autorisatie tot amotie van dit gedeelte van den toren werd op 19 Mei 1843 verleend, conditiën van verkoop werden opgemaakt. Gelukkig ontstonden moeijlichkeiten over het risico dat aan de afbraak verbonden was en inmiddels werden de oogen geopend voor het kwaad, dat stond te gebeuren. 28 Juni 1844 werd bij raadsbesluit de resolutie tot amotie ingetrokken. De toren, die geen „wezenlijk nut” voor de ingezetenen had, herinnert nu nog op verren afstand aan de mooie gracht, waaraan hij gelegen is en bevat naast de kleinere klokken nog de

DE AMFORA VAN CATALDI IN DE PINCIO TE ROME.

grootte bourdon, welke slechts bij zeer enkele gelegenheden wordt geluid. Het laatst geschiedde dit bij den intocht van H. M. de Koningin voor overdracht van het Nationaal Huldeblijk in de Nieuwe Kerk. Het spel van klanken, dat toen nog eens boven de gracht werd getooverd, zal niemand die het medegemaakt heeft, spoedig vergeten. ☼ Nog slechts enkele jaren geleden, toen er brand in den Zuidelijken zijbeuk der kerk ontstond, dreigde er door loodgietershanden opnieuw gevaar, doch door krachtig ingrijpen kon dit worden beperkt. ☼ Een andere kwestie, welke lange jaren is besproken en die zelfs voorstanders van algeheele demping heeft gekweekt, is de geur van het water. In dit opzicht schijnt men er vroeger beter voor te hebben gestaan. Luistert slechts naar de woorden van Dirck van Bleyswyck anno 1667: „De lucht is hier soet en aengenaem en gesonder als in verscheyde andere steden van Hollandt. Het water is hier suyver ende klaer, het werdt oock dagelycks ververscht met bequame doortocht door verscheyden sluysen onder Delftlandt behoorende.” ☼ Ten slotte zij nog gewezen op een ernstig gevaar, dat het geheele beeld van de gracht tot voor kort heeft bedreigd: de electrificatie van de stoomtram, welke er in een kwaad oogenblik is langs gevoerd. Men wilde de rust van het symmetrisch grachtbeeld verstoren, door langs één walkant masten met horizontale vakwerkjes voor het dradennet te bouwen, terwille van een drukken dienst met de tram. Gelukkig waren er ook praktische bezwaren van „wezenlijk belang”, zoodat door den storm van verzet is bereikt, dat voorloopig die plannen gestuit zijn en op andere wijze aan de behoefte is tegemoet gekomen. Wie thans op een zomerschen dag of op een zonnigen voorjaarsmorgen de tooverachtige uitwerking van de gracht wil ondergaan, kan gerust zijn, nog is geen blijvend onheil geschied. IR. M. ELION.

IN DE PINCIO TE ROME.

ALS de aardige beeldspraak juist is, dat parken de longen van de stad zijn, dan moeten wij helaas bekennen, dat onze meeste steden aan kortademigheid lijden. Hoe schilderachtig onze grachten, de gevels van onze huizen, van het patricische- af tot het pakhuis toe, ook mogen zijn, (gij begrijpt wel, dat ik hiermede de 17-18e eeuwse bedoel) aan mooie, uitgestrekte parken heeft het ons steeds ontbroken. Met den aanleg ervan hebben onze nijvere voorvaders zich nooit druk gemaakt, en pas in onze dagen, nu mejuffrouw Hygiëne, onze tiende muze, ons geïnspireerd heeft, haasten wij ons de zonden van ons voorgeslacht goed te... willen maken. Maar een bosch stampet men niet uit den grond en voorloopig verlustigen wij ons alleen nog maar met grootsche plannen van tuinarchitecten, waarin wethouders, gemeenteraadsleden, commissies en andere deskundigen gestekt, gepoot en vooral gesnoeid hebben en die nu maar op een mildere toekomst wachten om te ontbotten. ☼ Of wij dan ooit ons Hyde Park, Bois de Cambre of Bois de Boulogne zullen hebben? Een park vraagt meer dan boomen en groen, het eischt evenzeer een decoratieve stoffage en voor niets zijn wij Hollanders banger dan voor het decoratieve en ik twijfel, of wij ooit in onze democratische toekomst een „society” zullen hebben, die in glanzende equipages zijn „tour du lac” maakt en cavaliers en amazonen, die in vroege morgenuren de zonnige lanen zullen verlevendigen met het vroolijk hoefgeklep hunner peerden. ☼ Als buitenlandsche

steden ons dan ook een paar eeuwen vóór zijn, wat parkaanleg betreft, komt dat zeker niet, omdat zij toen reeds zoo erg „hygiënisch” waren, maar omdat onze meer decoratief voelende zuidelijke burens behoefte hadden daardoor van hun joyeuze levensopvatting te getuigen. Zooals onze schilders met verf en penseel de schoone stemming van het landschap vasthielden op paneel en doek, zoo hebben hun tuinarchitecten met breeder gebaar de oneindige uitgestrektheid der natuur en haar steeds wisselende schoonheid in een beperkte ruimte weten weer te geven, ook met breeder middelen: met boomen, die krachtige, sierlijke wuivers, met heesters behaagziek en speelsch, met bloemen als feestelijke confetti, gestrooid hier en daar; en om het rythme te accentueeren, hadden zij het schoone cirkelen der marmeren balustraden, de statige rust der beelden en het dartelend stoeien der fonteinen. De fontein, op de vorige bladzijde afgebeeld, staat in de Pincio, hét park van Rome. Op een van de heuvelen, die de Eeuwige Stad omringen, onder een blauwen zonnigen hemel ligt het wijde, uitgestrekte „parco”, waarin reeds in de oudheid de Romeinen hun landhuizen bouwden, en waar wij nu nog tusschen de ceders, cypressen, steeneiken en palmen verscheidene prachtige villa's uit de Renaissance vinden. Het is er, vooral in den laten namiddag, als de ondergaande zon de tallooze koepels van Rome met goud overglanst, het geliefde rendez-vous van de Romeinsche beaumonts, die te paard, in felblinkende auto's of deftige, oude equipage's elkaar hier ontmoet; de Vaticaanse en Quirinaalsche adel zorgvuldig gescheiden, waartusschen, als een trait d'union de kranige Italiaansche officier paradeert in zijn kleurige uniform. Italië is het land der fonteinen. Het had daartoe steeds de drie vereischten: beeldhouwers, marmer en... water; want al staat de Italiaansche zindelijkheid in een kwaden reuk, dan is dat zeker niet aan gemis van water te wijten. De bergen leveren er een kostelijken overvloed van en zelfs in het kleinste dorp vindt men steeds een groot, verweerd, marmeren waschbekken, waardoor onophoudelijk het koele bergwater stroomt en waaromheen de vrouwen al taterend en snaterend haar waschgoed schoon slaan. Het spreekt dus vanzelf, dat ook de Pincio met vele fonteinen versierd is. Men vindt er natuurlijk niet de weelderige, gevelhooge monumenten uit den baroktijd, die ons op de pleinen van Rome overbluffen en waar grijnzende maskers en monsters bruisende watervallen spuwen; het zijn meer stille bassins, waaruit het water met een zilveren boog omhoog spuit en neervalt met fijne muzikale geluidjes. Aan den ingang van de Pincio, vóór de villa Medici, waar de Fransche Prix-de-Rome verblijven, staat een fontein van Annibal Lippi, een streng bekken op een achtkant grondvlak, schijnbaar eenvoudig, maar zóó volmaakt van vorm, zóó in harmonie met de omgeving, dat zij niet ontworpen schijnt in het atelier van den beeldhouwer, maar gebeiteld en gemodelleerd op de plaats zelve, tusschen de oude steeneiken, met het gezicht op den trillenden horizon en de vele blanke koepels van de Eeuwige Stad. De „Amfora” van Cataldi zal minder in den smaak vallen van onze hedendaagsche aesthetici, een naturalistisch beeld, zoo'n „trompe d'oeil” als versiering, wel foei, dat doen wij hier in Holland anders. Inderdaad, het zijn tegenwoordig de architecten en bouwkundige ingenieurs, die onze

CALIFORNISCHE MISSIONS.
HET BEDEHUIS TE SAN GABRIEL.

monumenten en fonteinen ontwerpen, en onze beeldhouwers hebben gehaast, „zich aan te passen”. Zij hebben beitel en boetseerlei terzijde gelegd en werken met troffel en baksteen; teekenhaak en driehoek vervangen inspiratie, en de rechte lijn is „stijl” geworden. Maar ik verzeker u, dat deze gracieuze fontein volkomen in stijl is met haar omgeving en dat die omgeving lang niet banaal is. Denk een oogenblik niet aan een Hollandsch plantsoen, maar verplaats u in de warme zonnige atmosfeer van het oude Italiaansche park. Het beeld, dat de kleuren van zijn entourage heeft overgenomen, rijgt met een, o zoo elegant gebaar voorover om het water uit de amfora te storten, of is het om haar eigen schoonheid te bewonderen in het donker groene bassin, waarin hier en daar plekken van de diepblauwe lucht drijven? Het geritsel van het water is het eenige geluid, dat de stilte verbreekt. Het zware geboomte houdt de plek koel, dichte heesters beschutten de godin voor onbescheiden blikken. Zij schijnt een oogenblik te wankelen om dadelijk haar evenwicht te herstellen. Straks zal ze even opkijken en tegen ons glimlachen, zooals haar zusters op het Corso dat doen, een glimlach, waarin veel dankbaarheid is, omdat wij haar schoonheid bewonderen... Een duif klapwiek neer, nipt aan de donkere waterkom en vliegt weer weg. Dit leidt onze aandacht af en wij staan op van onze bank, omdat wij ons schamen overdag zoo te droomen. En bij het weggaan, als wij het geheel nog eens opnemen, denken wij onwillekeurig: „toch een mooi ding”. Zijn er veel moderne ontwerpsele, waarvan wij dit zeggen?
H. L. DE HOOG.

CALIFORNISCHE MISSIONS.
DE MISSIE SAN CARLOS DEL CARMELO.

De Californische Missions.

(Bij de afbeeldingen op blz. 95).

IN Californië vindt men nog gebouwen uit een tijd, dat dit paradijs-op-aarde nog niet tot de groote republiek der Vereenigde Staten behoorde: de Spaansche missie-huizen.

De oude Franciscaner Missie-huizen behooren tot de weinige oude gebouwen in de Unie, waar al het andere menschenwerk steeds modern moet zijn en waaraan derhalve slechts een kort leven beschoren is. ☞ Het is een boeiende geschiedenis — dit verhaal van den grooten tocht der Franciscaner Monniken naar Californië. Zij stichtten tusschen San Diego en Sonoma een en twintig groote bedehuizen, waarvan de ruïnes heden ten dage als een stil aandenken aan een vervlogen tijdperk, waarin geestelijke rust en concentratie meer dan tegenwoordig in eere werden gehouden, de mooie streek langs de kust van den Stillen Oceaan opluisteren. Deze werden gebouwd op onderlingen afstand van één dag reizen te paard en verbonden door den historischen heerweg, bekend als „El Camino Real” of de Koninklijke Weg. ☞ Het is honderd vijftig jaar geleden, dat de eerste Mission gesticht werd — te San Diego in het jaar 1769 — Spanje liet derhalve eeuwen voorbijgaan (nadat een Portugeesch zeeman, genaamd Juan Rodriguez Cabrillo, in 1542 Californië ontdekt had) vóórdat het eenige pogingen aanwendde om de mooie provincie aan de Westelijke stranden van het Noord-Amerikaansche Continent te koloniseeren. Doch hoe langzaam het Spaansche Rijk ook handelde, zijn zonen verriichten wonderen, toen zij de taak op zich namen, de beschaving te brengen in de verst verwijderd liggende gebieden van zijn Amerikaansche bezittingen. ☞ Met de onderbevel van Don Gaspar de Portola staande expeditie trokken in 1769 de eerste Padre's Californië binnen. Een dezer monniken, Fray Junipero Serra, werkte er 16 jaren en stichtte er o. a. de Missie San Carlos del Carmelo, waarvan onze afbeelding een voorstelling geeft. ☞ Niet vóór het jaar 1823 was de groote rij voleindigd door het bouwen der Missie van San Francisco de Solano te Sonoma in de Vallei der zeven manen. Later confisceerde de Mexicaansche Regeering de Missions. ☞ Elk jaar, meestal van Januari tot Juni, wordt deze geschiedenis der Spaansche Missions tot onderwerp gekozen voor een Passie-spiel in het plaatsje San Gabriel. In het heerlijke Californische klimaat is zelfs de machtige koning „Dollar” onttroond!

F. S. BOSMAN.

ALS DE VRIJHEID WENKT

8)

door H. E. KUYLMAN.

ACHTER den stengel blijft een gekrulde draad hangen, terwijl de eend de vleugels uitslaat en voor de oogen van de verbaasde jagers ontsnapt, vóór deze een schot hebben gelost.... ☞ Bij de uitmonding van de beek, die het Veluwermeer met de zee verbindt, daalde Bontje neer en vond daar ook zijn kameraden, waaraan echter het mooie, trotsche mannetje ontbrak, deze was den jagers ten buit gevallen. Als sprak het vanzelf werd Bontje als enig mannetje de leider en aanvaardde dan ook eenvoudig de strijkages en het huldebetoon, waarmede hij

door de vrouwtjes werd ontvangen. ☞ Van dit oogenblik af vreesde Bontje den mensch, die hem vroeger verzorgd had.

.....
Met een hartstochtelijke felheid van kleuren leefde de Herfst zich uit. Overweldigend schoon waren de bosschen, met zilver doorweven de blauwe lucht en daaronder lag de heide in de volheid van haar rijken bloei; vol geruchte was de gansche natuur; trippelende pootjes, vlugge schreden langs de boschpaden en door het ritselend kleurige blad; suizende wieken, zware vleugelslag langs de hemelbanen; lokkende klanken, rauw gekrijsch door de kruinen der boomen; schel gepiep over het watervlak. En fel brandde de trek en zwerfkoorts in elk wezen, en toen op blank gevleugelte de wilde zwanen den rietvijver kwamen bezoeken, sloegen de bergeenden de wieken uit en reisden af naar het Zuiden, zich scharend in de rijen der pelgrims, die als een onafzienbare stoet langs den verre horizon voorbijtrokken. ☞ Zonder zich een oogenblik rust te gunnen trokken zij voort, met Bontje als leider. Met het ondoorgroendelijk instinct als leidsman gingen de eenden, zonder een enkele maal van den ingeslagen weg af te wijken, recht op hun doel af. Met regelmatige tusschenpoozen verwisselden zij van plaats en reisden zonder den onderlingen afstand te vergrooten of te verminderen achter elkaar voort, totdat de schoone dag stierf en zij, gelokt door het geroep

van soortgenooten, neerstreken in een grooten vijver, omgeven door opgaand hout en verre diepten van lannen, waarin de duisternis werd geboren, die weldra heel de omgeving omhulde. De eenden waren moe, en staken na gedronken te hebben, de koppen in de veeren en gingen slapen. In 't midden van den vijver bleven zij drijven, want, aangezien zij de streek niet kenden, durfden zij niet aan den wal te komen, waar hun de schaduw van het dichte hout vijandig schenen.

☞ Nu en dan ontwaakten zij, rekten de halzen uit en verwelkomden met luid gekwaak de steeds aankomende reizigers, die hier een rustplaats zochten. De eenden voelden zich hier op hun gemak; door het groote aantal soortgenooten en de rustige omgeving waanden zij zich hier veilig en bij het inslapen sluimerde de waakzaamheid eveneens in. ☞ Alleen Bontje kon den slaap niet vatten; wel vielen de oogleden toe, maar hij stak den kop niet in het dons om toch vooral alles te kunnen hooren, wat er rondom gebeurde. Ook was er iets in de lucht, dat hij niet vertrouwde. 't Was of een hem bekende geur hem nu en dan bereikte en ofschoon hij niet kon bepalen wat het was en waar hij deze het laatst had waargenomen, voelde hij het gevaar, dat er in schuilde. Daarom was hij op zijn hoede en waakte over de anderen. Toen de morgen aanbrak, was er echter niets voorgevallen en door den honger, die hem stak, vergat hij de waarschuwing die hem 's nachts gezonden was. ☞ Om voedsel te vinden moesten de eenden naar den kant, waar het water ondieper was en toen breede tochtslooten met een overvloed van kroos en ander voedsel hen uitnoodigden om binnen te komen, zwommen zij onder het overhangend struweel naar binnen en vonden daar een schat van gerst en haver op den bodem, die zij al duikend opvischten. Zoo druk waren zij in dit werk verdiept, dat zij niet bemerkten, dat de breede sloot zich langzamerhand vernamde.

(Wordt vervolgd).

Foto Haagen Smit.

DE BILTSCHÉ GRIFT ACHTER DE BUITENPLAATS VOLLENHOVEN
IN WINTERKLEED.